

*„Istnieje coś bardziej niespotykanego, coś o wiele lepszego niż zdolności.
Jest to zdolność rozpoznawania zdolności.”*

Elbert Humbart - psycholog

Praca z uczniem zdolnym

Szkolenie Rady Pedagogicznej

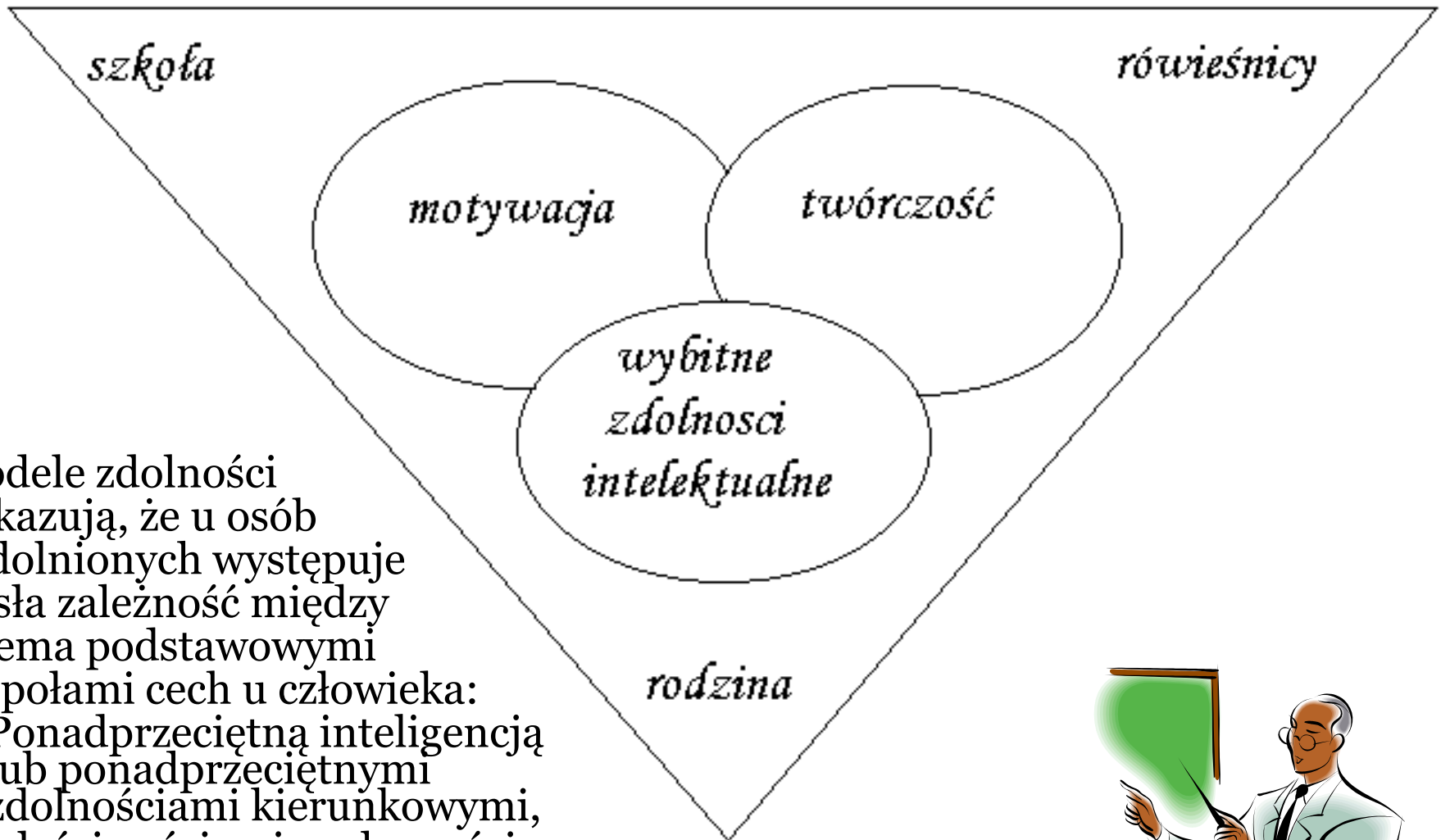
Plan prezentacji

- Zdefiniowanie pojęcia zdolności
- Opis cech ucznia zdolnego
- Preferencje sensoryczne wpływające na rozwój zdolności
- Metody pracy z uczniem zdolnym
- Zabiegi, które poprawiają efektywność uczenia się

Zdolność

Zdolność określa się jako indywidualną właściwość psychiczną, różniącą jednego człowieka od drugiego, jako łatwość odbierania i przetwarzania informacji o otaczającym świecie wg W.Szewczuka

Modele zdolności wskazują, że u osób uzdolnionych występuje ścisła zależność między trzema podstawowymi zespołami cech u człowieka:

- Ponadprzeciętną inteligencją lub ponadprzeciętnymi zdolnościami kierunkowymi,
- właściwościami osobowości,
- twórczością.

Zdolności intelektualne

Dzieci, które osiągają w testach inteligencji iloraz 110 punktów i wyżej należą do grupy dzieci zdolnych (przy normie 100 punktów).

Powyżej 130 punktów osiągają dzieci wybitnie zdolne o potencjalnych najwyższych możliwościach w zakresie myślenia abstrakcyjnego.

Właściwości osobowości

Właściwościami osobowości, które umożliwiają autentyczne zaangażowanie w wykonywane zadanie (m.in. motywacja, uporczywość, pewność siebie, wiara w swoje możliwości i wykonywaną pracę, empatia, wytrzymałość na stres, optymizm, umiejętność nawiązywania kontaktów).

Twórczość

Twórczość, czyli takie czynniki charakteryzujące osoby twórcze jak: płynność, giętkość i oryginalność myślenia, tworzenie nowych idei.

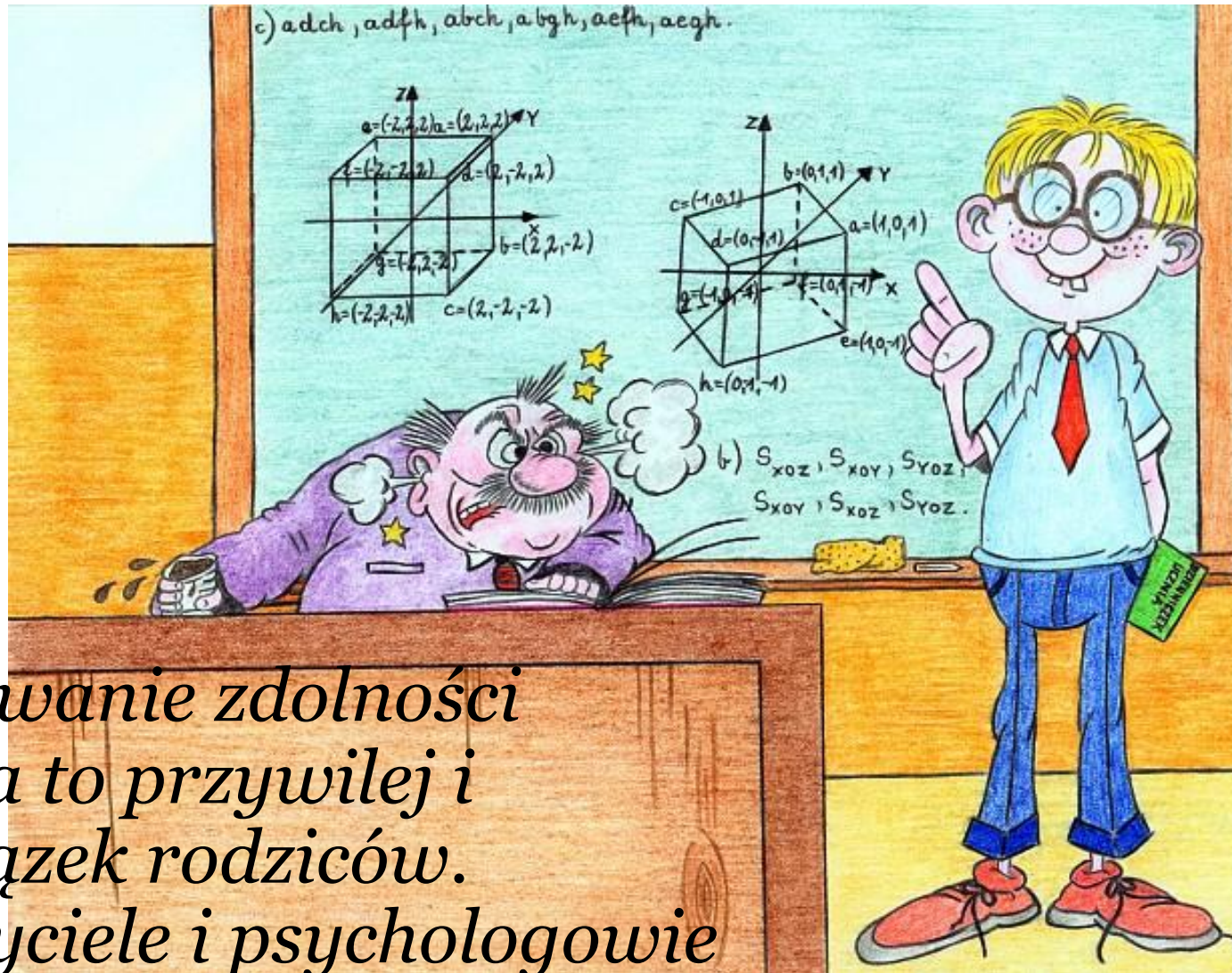
Na rozwój uzdolnień dziecka mają wpływ zarówno czynniki wrodzone, jak i nabyte.

Predyspozycje wrodzone i dziedziczne:

1. Informacja genetyczna,
2. Doświadczenia z okresu ciąży matki – sygnały głosowe i mechaniczne, odbierane przez korę mózgową płodu. (Nerwice i stresy przeżywane przez matkę w tym okresie mają duży wpływ na psychikę dziecka).

Czynniki nabyte, środowiskowe:

1. **Wpływy nieświadomione:**
zdrowe odżywianie, atmosfera w domu dająca poczucie bezpieczeństwa, różnorodne bodźce stymulujące
2. **Wpływy świadome:**
 - a) Akceptacja dziecka w domu rodzinnym, zaspokajanie jego potrzeb emocjonalnych. Wsparcie psychiczne w chwilach niepowodzeń, uczenie relaksu.
 - b) Wspomaganie przez rodziców rozwoju umysłowego i zainteresowań dziecka.
 - c) Korzystna, stymulująca rozwój intelektu i zainteresowań atmosfera w szkole.

Odkrywanie zdolności dziecka to przywilej i obowiązek rodziców. Nauczyciele i psychologowie powinni im jednak w tym pomagać.

Dziecko zdolne

W rozumieniu społecznym, a także potocznym i szkolnym dziecko zdolne to takie, które dobrze się uczy, ma wzorowe zachowanie, jest grzeczne. Badania wykazują, że szkoła typuje dzieci zdolne wg pewnych schematów, niekiedy pomijając czynnik intelektualny. Jest zdolny, bo dobrze się uczy, jest prawdomówny, nie ma dziwacznych pomysłów, nie zadaje trudnych pytań, schludnie wygląda, dobrze zachowuje się w szkole i poza nią.

Dziecko zdolne

W ujęciu psychologicznym „uczeń zdolny to taki, który ma wysoki iloraz inteligencji, duże osiągnięcia, wysoki poziom twórczy, to znaczy, że charakteryzuje go niepokój poznawczy, umie oderwać się od utartych schematów, potrafi znaleźć się w nowej sytuacji, ma pomysły nowych rozwiązań starych problemów, nie boi się nowych rzeczy”.

(M. Partyka 1999)

Cechy zdolnego ucznia

1. Ponadprzeciętny poziom rozwoju intelektu.
2. Szybkie zapamiętywanie, prawidłowe kojarzenie i rozumowanie.
3. Ciekawość świata i ludzi, dar bystrej obserwacji otoczenia.
4. Dociekliwość, zadawanie dużej liczby pytań.
5. Szeroki wachlarz zainteresowań, dużo wiadomości pozaszkolnych, niekiedy ukierunkowane uzdolnienia i pasje.
6. Wykonywanie zadań umysłowych z przyjemnością, umiejętność skupienia uwagi.

Cechy zdolnego ucznia

7. Bogata wyobraźnia, ciekawe, oryginalne pomysły.
Potrzeba wyrażania swoich wrażeń, myśli i emocji w różnej formie, np. W muzyce, tańcu, plastyce, w słowie lub piśmie (pisanie wierszy, opowiadań itp.).
8. Niezależna postawa, obrona swoich poglądów i pomysłów.
9. Poczucie humoru.

Metody rozpoznawania ucznia zdolnego

1. Nominacja przyznana przez nauczycieli.
2. Wyniki sprawdzianów wiadomości.
3. Iloraz inteligencji.
4. Zwycięstwo w konkursach.
5. Nominacja przyznana przez eksperta z danej dziedziny.
6. Nominacja przyznana przez rodziców.
7. Nominacja przyznana przez grupę rówieśników.

Najbardziej satysfakcjonujące jest stosowanie jak największej liczby tych metod.

Negatywne cechy dzieci zdolnych

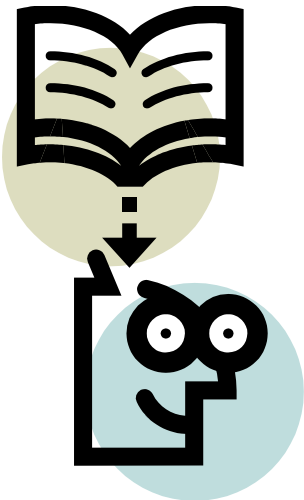
Najczęściej spotykane negatywne cechy niektórych dzieci zdolnych hamujące ich rozwój zarówno intelektualny jak i emocjonalny to:

1. Zarozumiałość, okazywanie lekceważenia rówieśnikom i nauczycielom.
2. Trudności w przystosowaniu do grupy, np. postawa rywalizacyjna, chęć stałego imponowania lub dominowania.
3. Demonstrowanie wiedzy encyklopedycznej, trudności w przechodzeniu od wiadomości do umiejętności.
4. Egocentryzm, koncentracja na sobie, „zameczanie nauczyciela”.
5. Chwiejność emocjonalna, nadpobudliwość psychoruchowa, zachowania agresywne bądź lękowe.

Ogromną rolę do spełnienia mają nauczyciele, którzy szczególną opieką powinni otoczyć dzieci zdolne, które też wymagają specjalnych metod edukacyjnych i wychowawczych.

Punktem wyjścia dla pedagogów jest powierzony naszej opiece uczeń, który przekraczając próg szkoły wyposażony jest w pewien bagaż życiowy oraz określone preferencje sensoryczne.

Typy ludzi

Preferencje sensoryczne pomagają przewidzieć zachowanie ludzi.

Istnieją następujące typy ludzi:

- wzrokowcy,
- słuchowcy,
- czuciowcy - kinestetycy

Wzrokowcy

- lubią demonstracje lub pokazy,
- lubią wykresy i tabele,
- lubią opisy,
- pamiętają twarze i imiona,
- lubią robić notatki,
- lubią patrzeć, rysować,
- preferują sztuki wizualne.

Słuchowcy

- lubią dialogi i rozmowy,
- powtarzają głośno to, co napisali,
- rozmawiają ze sobą,
- lubią słuchać,
- lubią wykłady,
- lubią długie wypowiedzi własne,
- lubią muzykę,
- wolą mówić o działaniach niż je oglądać,
- dobrze pamiętają twarze,
- lubią czytać głośno, lub półgłosem.

Czuciowcy-kinestetycy

- uczą się przez wykonywanie czynności i bezpośrednio zaangażowanie,
- lubią emocje, ruch,
- nie lubią czytać,
- pamiętają, co sami wykonali,
- muszą się poruszać, wiercić, coś trzymać,
- tupią, gestykulują,
- nie lubią słuchać.

Podobne preferencje dotyczą nauczyciela.

Nauczyciel wzrokowiec (wizualny):

- mówi szybko,
- stosuje pomoce wizualne,
- przekazuje dużo informacji wizualnie,
- ważna jest u niego forma przekazu,
- ocenia na podstawie wyglądu
- dotrzymuje planu czasowego

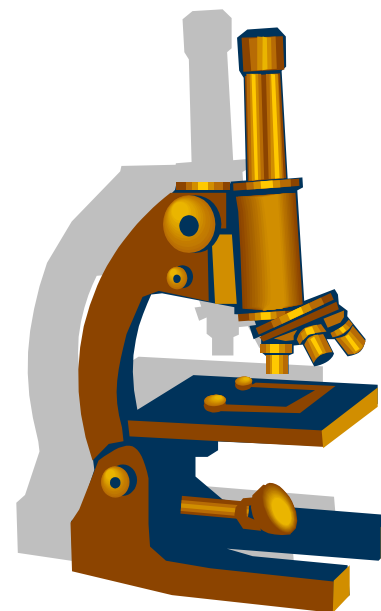

Nauczyciel słuchowiec (audytywny)

- mówi rytmicznie,
- lubi dyskusje i omawianie,
- często informacje przekazuje czytając,
- parafrazuje wypowiedzi uczniów,
- ocenia płynność wypowiedzi,
- często zbacza z tematu.

Nauczyciel czuciowiec (kinestetyczny):

- mówi powoli,
- preferuje modele, prace praktyczne,
- przekazując informacje lubi projekty, dużo ruchu,
- ważna dla niego jest idea,
- ocenia działania i aktywność,
- chętnie prace na zajęciach dzieli na zespoły.

W działaniach edukacyjnych i wychowawczych nauczyciel powinien wykorzystać odpowiednie style pracy, dobierając odpowiednie narzędzia i uaktywniając proces myślenia ucznia, dając mu możliwość uzewnętrznienia jego zdolności, które będzie mógł w sposób czynny realizować w kolejnych etapach swojego życia.

Formy pracy z uczniem zdolnym

Zgodnie z teorią

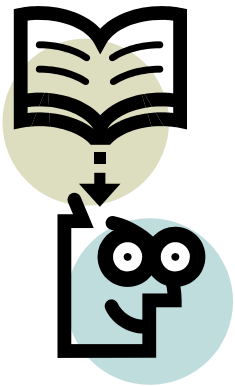
Vernona A. Magnesenena uczymy się:

- 10% z tego, co czytamy,
- 20% z tego, co słyszymy,
- 30% z tego, co widzimy,
- 50% z tego, co widzimy i słyszymy,
- 70% z tego, co mówimy,
- 90% z tego, co mówimy i robimy.

- Przydzielają dodatkowe zadania do rozwiązania w czasie lekcji.

- Różnicują zadania klasowe, kontrolne i domowe, zadają pewne problemy do rozwiązania na okres ferii lub wakacji, na przykład raz w miesiącu, zestawy zadań z uwzględnieniem zasady stopniowania trudności.

- Stwarzają sytuacje problemowe, zachęcają uczniów do usuwania problemów i oceniania każdego pomysłu, samodzielnego układania równań, rebusów, łamigłówek oraz zagadek.

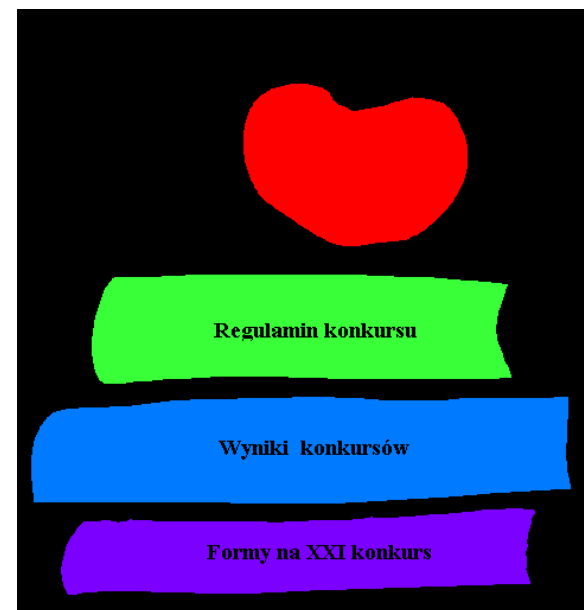
- Zlecają opracowanie nowego materiału z podręcznika uczniom i referowanie go ich kolegom, opracowują materiał spoza podręcznika szkolnego przy użyciu np. teksów programowych.

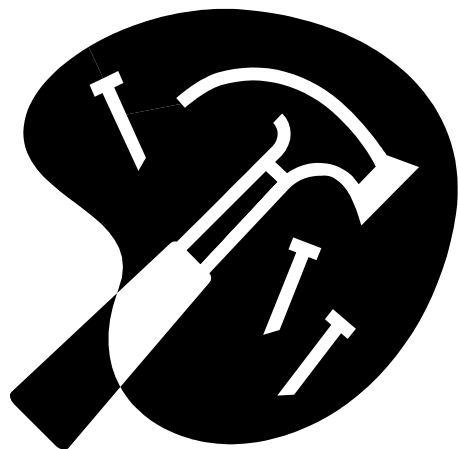

- Przekazują uczniom słabych uczniom zdolnym pod opiekę stałą lub doraźną, powierzają przewodnictwo w grupach lekcyjnych oraz wdrażają uczniów do roli asystenta.

- Organizują konkursy, zachęcają do udziału w olimpiadach itp.

Zabiegi poprawiające efektywność uczenia się

Zabiegi poprawiające efektywność uczenia się:

- 1) Właściwa organizacja miejsca pracy, pora dnia, higiena pracy umysłowej, dostosowanie przerw itp.
- 2) Wykorzystanie znajomości preferowanych stylów uczenia (rola zmysłów !).
- 3) Zastosowanie prostych zabiegów zwiększających efektywność uczenia np.: zmiana bądź usprawnienie organizacji pracy lub sposobu uczenia się.
- 4) Wykorzystanie zorganizowanych strategii uczenia się np. mnemotechnik.
- 5) Mistrzowskie nauczanie – dobrze zorganizowany proces dydaktyczny, wsparty dobrą strukturyzacją materiału oraz wykorzystaniem systemu wzmocnień stosowanych przez nauczyciela.

Planowanie nauki.

- Sposobem pozwalającym aktywizować ucznia do efektywnej nauki może być samodzielnie sporządzony plan dnia i tygodnia lub pisemna lista zadań do wykonania. Powinny się tu znaleźć wszystkie obowiązkowe czynności: lekcje, zajęcia pozalekcyjne, nauka w domu, posiłki, pomoc rodzicom jak również czas wolny. Chodzi o to, by planowanie pomogło uczniowi uzmysłowić możliwość samodzielnego wpływania na stanowienie celów. Ma to ogromne znaczenie dla procesów motywacyjnych decyduje o poziomie zaangażowania, aktywności i wpływa na efekty działań.

Zawartość i cechy planu:

- określenie czasu potrzebnego do wykonywania czynności z uwzględnieniem zasad higieny pracy umysłowej i własnego rytmu biologicznego
- Uwzględnienie szczytów dziennej aktywności (przeważnie między 14:00 a 16:00, u większości ludzi obserwuje się spadek sprawności intelektualnej). Szczyt aktywności przypada na godziny poranne i pod wieczór.
- Korekta planu – zależnie od uzasadnionych potrzeb oraz samopoczucia.
- Zaplanowanie w miarę możliwości naprzemiennego wykonywania czynności umysłowych i fizycznych;
- Określenie kolejności ułożenia przedmiotów. Najlepiej rozpoczynać od zagadnień, które przychodzą najłatwiej i są najciekawsze.
- Uwzględnienie zasady różnorodności podczas nauki. Wskazana częsta zmiana przedmiotów i przerwy.
- Staranne planowanie cyklu powtórek.

Organizowanie aktywności ucznia

- Nauczyciel organizuje odpowiednie sytuacje poznawcze i wychowawcze. Uczenie się jest procesem społecznym osadzonym w określonym kontekście.
- Tworzenie sprawnie funkcjonującego środowiska emocjonalnego – klimat klasy, style kierowania, relacje interpersonalne, wzorce postępowania.
- Wspólne ustalanie celów realizacji zadań.
- Prowadzący zajęcia pomaga monitorować uczniowi jego procesy poznawcze, dobierać strategie do zadań, udziela korygującej informacji zwrotnej.
- Przemyślane tworzenie sprawnie działających zespołów.
- Umiejętne dostosowanie przestrzeni klasy (środowiska fizycznego) do form organizacyjnych i metod wykorzystywanych na zajęciach.

Mnemotechniki - uproszczony podział:

- **metoda loci** (miejsca)- kojarzenie zapamiętywanego materiału z wizerunkami obiektów, przedmiotów itp.
- **Systemy spółgłoskowe, cyfrowo-literowe** (systemy tłumaczenia fonetycznego) - cyfry odpowiadają spółgłoski, zapamiętywanie liczb polega na tworzeniu wyrazów, terminów.
- **metoda kołka (haka)** – słowa (obrazy) odpowiadające cyfry podawane są w postaci rymowanej np.: (dwa-drwa, trzy-wszy).
- **ogniwa, łańcuszki** (kolejne zestawienia, naturalne pośrednictwo językowe) – kolejne elementy ciągu wyrazów, łączone są w obrazowy sposób, przy użyciu historyjki (łańcuszka).

Co to jest tutoring ?

*Jeśli ktoś chce nauczyć
Jasia matematyki, musi
znać matematykę i Jasia*

Metoda tutoringu w pracy z uczniem zdolnym

- Celem ogólnym tutoringu szkolnego jest:
- - wspieranie ucznia w rozwoju, prowadzenie go do mądrości i dojrzałości, lepsze poznanie samego siebie, rozpoznanie własnych talentów, uzdolnień, mocnych stron i praca na nich,
- - kształtowanie umiejętności planowania własnego rozwoju (edukacyjnego, zawodowego i życiowego),
- - kształtowanie umiejętności nawiązywanie i pogłębianie relacji społecznych w szkole i poza nią.

Metoda tutoringingu w pracy z uczniem zdolnym

- W tradycji anglosaskiej istotą tutoringingu są indywidualne spotkania-tutoriale, (czyli spotkania dla jednego, bądź niewielkiej grupki uczniów) dla chętnych uczniów, którzy tego potrzebują (olimpijczycy, indywidualny tryb nauczania, uczniowie ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi).
- Tutoriale odbywające się co najmniej raz w tygodniu na krótko (10-15 min.) i raz w miesiącu na dłużej (45 min.).
- Praca indywidualna jest podstawową formą realizacji tutoringingu, choć możliwa jest także praca z dwoma lub trzema podopiecznymi równocześnie.
- Warunkiem takiej współpracy jest umiejętność poznania indywidualnych potrzeb rozwojowych uczniów, a następnie wspierania w dążeniu do ich zaspokojenia.
- Rozmowy z wychowankiem mogą odbywać się na terenie szkoły lub poza nią czy w czasie przerw międzylekcyjnych.

Metoda tutoring w pracy z uczniem zdolnym

- Tutoriale to także obcowanie z kulturą, pokazanie uczniom jak ciekawie i wartościowo można spędzać wolny czas. Sprzyjają temu wyjścia do kina, teatru, na spacer, różnego rodzaju warsztaty. W czasie tych spotkań tutorzy, poznają zainteresowania, mocne strony, marzenia i pasje podopiecznych.
- Tutorial sprzyja samoorganizacji pracy ucznia i motywuje do stałego rozwoju, daje także możliwość regularnego konsultowania wyników pracy ucznia z tutorem.
- Tutor może również pracować w systemie klasowo-wychowawczym.
- Tutoring umożliwia wspólne ustalenie celów, jakie stawiamy przed danym przedmiotem oraz zakresu programu realizującego te cele (ustalają: tutor – uczeń – rodzice).
- Tutoring daje także możliwość stałej konsultacji merytorycznej dla uczniów (elektroniczna i osobista) z tutorem.

Jakie korzyści płyną z tutoringów?

- uczeń ma stworzone warunki i pomoc do wszechstronnego rozwoju,
- może regularnie spotykać się z nauczycielem – tutorem, który ma czas zarezerwowany tylko dla niego i traktuje go jako indywidualność,
- na spotkaniach uczeń może, między innymi dzięki wykorzystaniu testów czy ćwiczeń, poznać swoje uzdolnienia i predyspozycje, co ułatwia planowanie dalszej drogi edukacyjnej i zawodowej,
- tutor może pomóc uczniowi w wyznaczaniu celów na przyszłość oraz towarzyszyć w ich realizowaniu – zarówno uczniowi uzdolnionemu, jak i temu, który boryka się z różnego rodzaju trudnościami,
- nauczyciel ma możliwość lepszego poznania ucznia

Działania wzmacniające motywację

- Budowanie poczucie własnej wartości
- Komunikaty „jestem z Tobą, „doceniam to”
- Pochwały i nagrody
- Dobra organizacja lekcji
- Uczenie współpracy
- Uczenie powtarzania i utrwalania wiedzy, samodzielnego myślenia
- Praca domowa z możliwością wyboru
- Jawne zasady oceniania

Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych

niepowodzenia uczniów uzdolnionych, których uzdolnienia nie są wykorzystywane na miarę ich możliwości. Do tej grupy osób zaliczani są uczniowie o wysokiej inteligencji, często dużo wyższej niż przeciętna, których osiągnięcia szkolne w postaci ocen są dużo niższe niż ich możliwości.

Symptomy wskazujące na występowanie SNO

- wyraźna dysproporcja pomiędzy wysokim poziomem zdolności poznawczych a wynikami testów szkolnych,
- szeroka wiedza wynikająca z zainteresowań pozaszkolnych i brak zaangażowania w prace szkolne,
- bierne lub negatywne postawy wobec obowiązków szkolnych (brak przyborów szkolnych, zapominanie o pracach domowych, nieuwaga na lekcjach), brak dyscypliny,
- duże różnice w poziomie prac ustnych i pisemnych,
- brak umiejętności uczenia się,
- obwinianie innych (nauczycieli, rodziców) o własne niepowodzenia,
- próby dominacji nad rówieśnikami lub przeciwnie, chorobliwa nieśmiałość,
- nadmierny samokrytycyzm.

Sytuacje sprzyjające występowaniu SNO

- Nadopiekuńczość rodziców
- Zbyt wysokie lub zbyt niskie wymagania rodziców wobec dziecka
- Zdezorganizowany dom – brak jasnych reguł postępowania
- Obojętność rodziców wobec dziecka
- Niewłaściwe wzorce postępowania wyniesione z domu
- Rywalizujące rodzeństwo

Przyczynami szkolnymi aktywizującymi negatywne postawy uczniów w postaci SNO są:

- **brak właściwej diagnozy psychologiczno-pedagogicznej**, w wyniku której uczniowie są postrzegani jako mało zdolni, co w efekcie powoduje obniżanie wymogów szkolnych wobec tych uczniów;
- **brak podmiotowości w podejściu do ucznia** i przejawianie przez nauczyciela postawy dominującej i manipulacyjnej, co powoduje bierność i uległość, a w efekcie brak motywacji do nauki,
- **brak obiektywizmu ocen** i w efekcie zaniżona samoocena uczniów;
- **nie stwarzanie przez szkołę odpowiednich warunków dla ujawniania twórczości**. Rutyna. Preferowanie pamięciowych metod nauczania, nie postrzega się przejawów kreatywności, jako zachowań charakterystycznych dla uczniów zdolnych. Nie stymuluje się twórczości uczniów.

Literatura

- Arends Richard I., *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 1995.
- Brophy Jere, *Motywowanie uczniów do nauki*, PWN, Warszawa 2002.
- Edwards Clifford H., *Dyscyplina i kierowanie klasą*, PWN, Warszawa 2006.
- Parsloe Eric, *Coaching i mentoring*, Petit, Warszawa 1998.
- Spitzer Manfred, *Jak uczy się mózg*, PWN, Warszawa 2008.
- Silberman Mel, *Uczymy się uczyć*, GWP, Gdańsk 2005. Schaefer Klaus, *Jak przeżyć szkołę*, GWP, Gdańsk 2005.
- Seligman Martin E. P., *Optymizmu można się nauczyć: jak zmienić swoje myślenie i swoje życie*, Media Rodzina, Poznań 1996.
- Boucher F., Avard J., *Podręcznik skutecznego uczenia się*. Warszawa 2006.
- G. Petty., *Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*. Przekł. J. Bartosik. Sopot 2012.
- Jarmuż Sławomir, Tomasz Witkowski, *Podręcznik trenera. Praktyka prowadzenia szkoleń*, Biblioteka Moderatora, Moderator, 2004.
- Kretschmann Rudolf, *Stres w zawodzie nauczyciela*, GWP, Gdańsk 2004.
- Limont Wiesława, *Uczeń zdolny*, GWP, Gdańsk 2010.

Dziękuję za uwagę

opracowała Joanna Musiał